

Wallenbeeks Nieuwsbrief 6

Prosodie en parodie

Beste Oudemans,

Nu ik je toch spreek – ik zie dat je mij uitlacht.

Dat zat er in. Ik roep voortdurend dat de filosofie ontoetsbaar is. Ondertussen ga ik onverdroten voort mijn filosofische opinies te ventileren.

Hang ik in het luchtledig of word ik *filosofisch* beproefd?

Jij hebt niet stil gezeten, sinds je de agonale aard van de filosofie hebt ontdekt. Ligt daar de door ieder van ons vermoede toetsbaarheid?

Jij ziet de filosofie niet als dorre theorie, maar als een gevecht, – maar dan gereguleerd: een duel tussen min of meer gelijkwaardige krachten. Het *agon* is gekanaliseerde en dus productieve agressie. De destructieve, slechte Eris (oorlog, wraak en haat - *Vernichtungskampf*) wordt getransformeerd tot de goede, productieve van het ridderlijke duel – *Wettkampf*. Destructieve affecten worden getransformeerd tot *constructive, culture-building impulses* – een toename van levenskracht.

Ga ik nu een duel aan met jou?

Als ik strijd of duelleer, dan met mezelf.

Dus toch een duel met jou.

Een filosofische beproeving, dat is een beproeving die *mij* raakt.

Agonaal is agonie – of anders een verlangen naar steekhoudende en doorslaggevende argumenten die er in een ‘debat’ voor zorgen dat je zelf niets te vrezen hebt, dankzij je filosofische *Drohgebärden*.

Zo lees ik wat ik van jou verneem: als inbreuk op *mijn* gedachtewereld – als ik dat vermag.

Ik hoor het je al zeggen: hoe *kan* ik beproefd worden in de filosofie?

Wij moeten bedenken dat toetsing in de wetenschap net als de wetenschap zelf is: algemeen geldig, gereduceerd, zonder aanzien des persoons en dus los van persoonlijk 'gevoel': apathisch.

De wetenschappelijke toets is een reductie van de empirische beproeving. Dat is haar kracht. Alles is samengebald in de wil tot macht als kennis. Maar kan ik iets merken van een reductie?

Jij en ik leven in de verwetenschappelijkte wereld. We weten niet goed wat een beproeving is die niet al behoort tot de verwetenschappelijking. Maar een vermoeden is er wel. In een beproeving was ik zelf betrokken, met mijn hele hebben en houden en dus ook met alles wat ik proefde, smaakte, rook, hoorde en zag.

Een wetenschappelijke toets is gereduceerd, al zou ik niet weten wat ik ben kwijtgeraakt. De empirie ervan is die van het wetenschappelijk ontwerp en de confrontatie daarvan met de werkelijkheid. Mijn betrokkenheid blijft daar waar mogelijk buiten. Zoals Nietzsche zegt: objectiviteit is neutraliteit.

Wij leven in de wetenschappelijke wereld, en dus in de verhouding tussen het objectieve en het subjectieve, wat we daar ook verder van mogen denken. Het lukt ons niet om geur, smaak en toon anders te zien dan als restcategorie van de objectieve werkelijkheid. Terwijl jij en ik wel weten dat het anders moest liggen, dat er een wereld moest zijn van voor dit woordenpaar.

In de wetenschappelijke ascese bevindt zich een getransformeerde rest van de Platoons-Christelijke afwijzing van de zintuiglijkheid – maar daarnaar denken of leven kunnen jij en ik niet.

Het is niet eenvoudig om met Nietzsche mee te gaan en de filosofie een zaak te noemen van muzikaliteit, geur en smaak.

Dat lijkt een subjectivering, maar is het niet, want het is een beproeving van de subject-object verhouding als zodanig.

Pas wanneer het jou of mij lukt om te zien waar subjectiviteit en objectiviteit hun oorsprong hebben, pas dan is te zien wat filosofische beproeving inhoudt.

Woorden als *proof*, *probabiliteit*, *proef*, *proeve*, *proefondervindelijk*, *probaat*, zijn in het geheim verwant met *proeven* in de zin van ergens de smaak van ondervinden.

Nietzsche is filosofisch wanneer hij zegt dat hij de ingewanden van iedere ziel ruikt, en meteen de verborgen smerigheid ervan ziet, deels als gevolg van slecht bloed, deels van opvoeding.

Ook wanneer hij zegt dat het denken moet geuren als een korenveld op een zomeravond. Wie leeft in een geur van heiligheid, die is niet subjectief.

Net zo min als iemand die een verhaal in geuren en kleuren vertelt.

Hoe kan filosofie een zaak zijn van smaak, niet in de zin van een smaakvol interieur, maar als het krijgen van een vieze smaak in je mond, of juist zo dat je de smaak te pakken krijgt?

Hoe kan filosofie een zaak zijn van muzikaliteit en toon? Valse tonen, toonloosheid, een toontje lager moeten zingen, uit de toon vallen, dissonantie, disharmonie, kakofonie, dat alles *is* de filosofische beproeving. Maar hoe?

Daar kan jou en mij een licht opgaan. De wetenschappelijke ascese betreft de taal. De taal wordt gezien als communicatie van inhouden en als bevelsstructuur. Dat leidt tot wetenschappelijke toetsing.

Maar: daarvoor al was de taal prosodisch, gedragen door een grondtoon.

Waarom je dat merkt? Daaraan dat je woorden de jouwe niet zijn. Je bent er de oorsprong niet van. Je woord is je aangereikt. Het stemt je en het stemt je af.

Prosodie ritmiseert, structureert, deelt in wat je hoort en zegt. Zonder prosodie geen identificatie van het gesprokene en geschrevene.

Ook de dragende woorden van de wetenschap zelf zijn prosodisch – gestemd. Maar dat blijft in het verborgene.

Wetenschappelijk spreken is van nature apathisch, gekenmerkt door een neutrale toon. Kant hoopt op de wetenschappelijkheid van zijn filosofie wanneer hij aan een bescheiden toon de voorkeur geeft boven de voorname van wijsgerige zieners.

Dat waarheid de onderlinge *afstemming* heet van spreken en werkelijkheid, dat laat iets horen van het tonale van de waarheid.

Filosofie is prosodie. De beproeving ervan is prosodisch.

Echte filosofie bevat geen uitspraken. Zij betreft woorden. Die zijn niet waar of onwaar, maar ze onthullen of verhullen. (Ze ont-dekken).

Woorden zijn prosodisch. Ze zijn gescheiden en gebonden door spaties en intervallen.

De intervallen en spaties zijn het dimensionerende van de taal: zij is tijdruimtelijk uitgestrekt, maar eigenlijk de geefster van deze uitgestrektheid.

De op elkaar afgestemde, naar elkaar wijzende, elkaar uitsluitende woorden maken mijn wereld uit.

Dankzij de prosodie leef ik in de taal als de slak in zijn huis.

Maar dit huis is het mijne niet. Het is van de taal. Een behoorlijk huurcontract bezit ik niet.

De woorden van ‘mijn’ wereld zijn de mijne niet.

Verkeer ik in de buurt ervan of niet?

Dat is de filosofische beproeving: steeds opnieuw blijkt mijn prosodie een parodie.

Geen moment weet ik of mijn stemming ontstemd is.

Telkens wordt mijn melodie onderbroken door een dissonant. En dan is het: *da capo*.

Ein Murren war es, ungedultig, denn

Von wegen geringer Dinge

Verstimmt wie vom Schnee war

Die Gloke, womit

Man läutet

Zum Abendessen.

Alles wat ik hierboven zeg heeft al weer een valse toon. Want ik speel dat ik in een handomdraai kan komen tot een filosofische beproeving. Maar in deze epoche valt er weinig te ervaren. Ik merk dat mijn filosofie toonloos, geurloos en smaakloos is. De ervaring blijft uit.

Ik herinner mij een verhaal van Carmiggelt.

Een echtpaar zag in de bioscoop een Hitchcock-thriller. Een bad baadde in het bloed.

De vrouw: hoeveel Vim heb je nodig om *dat* bad te schrobben.

Dat heet prosodische dissonantie: parodie.

Ik probeerde in de nabijheid te komen van Heideggers onderscheid tussen het *Vorhandene* (de bestaanswijze van wat voor de hand ligt, afstandelijk) en het *Zuhandene* (de bestaanswijze van wat bij de hand is, klaar voor gebruik).

Opeens zag ik de loosheid van deze hele grammatica in de epoche van de techniek, waarbinnen het onderscheid tussen praktijk en techniek is weggevallen.

Een wereld van nadenken ging in rook op.

Ik bezag de taal, en dacht dat zij was opgebouwd uit enerzijds inhouden en anderzijds taalhandelingen: ik dacht dat de taal een combinatie was van propositionaliteit en performativiteit. Tot ik met mijn computer sprak en zag dat dit onderscheid toonloos is: weggevaagd door de performance van mijn pc.

Kant weerleggen is zinloos, hoe eenvoudig het ook is. Zijn woorden blijven onaangedaan door alle propositionele aanvallen.

Ik val uit de toon bij Kant wanneer ik niet merk wat de toon is van zijn denken: getekend door de arbeidservaring.

Merk ik die niet, dan blijft Kants horizon weidser dan de mijne. Hij overstemt mij.

Ook hier wordt mijn toon vals: Kant overstemt mij *altijd*. De woorden die bij hem belichaamd werden, omgeven mijn denken. Kants strijd om de wetenschappelijkheid van de filosofie: daarbinnen lever ik mijn geringe agon, maar niet als David.

Al in zijn vroege geschriften noemt Nietzsche de spreektaal *tönend*, dankzij intervallen, ritmen, tempi, geluidssterkte en klemtoon (*Betonung*).

De toon is de taal van de *Genius der Gattung*.

De verwetenschappelijking, begonnen bij de Socratische filosofie, is de vernietiging van de toon, de muzikaliteit, en daarmee van het Griekendom.

Dat is de grote ommekeer van de levende taal van de tragedie naar de dode van de wetenschap: *Vernichtung der Tragödie durch die Dialektik: als anthroopos theooretikos lebt der Grieche fort*.

De toon, de geur en de smaak zijn verdwenen.

Die Philosophen sind ja die decadents des Griechenthums, die Gegenbewegung gegen den alten, den vornehmen Geschmack (– gegen den agonalen Instinkt, gegen die Polis, gegen den Werth der Rasse, gegen die Autorität des Herkommens).

Ben ik in staat om deze zin te lezen? Nee. Ik kan de filosofie niet als decadent zien, want ik weet niet waar ze van afgevallen is. Hoe kan ik als democraat iets vinden van een voorname smaak – heeft dat woord niet alle kraak en smaak verloren? Kan ik Nietzsche ernstig nemen en meegaan in zijn gedachte aan de waarde van *ras*?

Zal ik Nietzsche wegslijten? Maar dan ligt hij er nog. Daar heb ik mezelf mee.

Misschien is het beste: een academisch geschrift maken over Nietzsches afkeer van het academische.

Indertijd had Austin het over de pragmatische paradox. Dat waren uitspraken die niet zozeer inconsistent waren als wel pragmatisch vreemd.

Austins voorbeeld luidde: *De kat zit op de mat en ik geloof het niet*.

Dit is natuurlijk geen pragmatische paradox. Geen politicus en geen mens kan zonder. Geen mens zegt wat hij denkt en doet wat hij zegt, anders heeft hij geen leven.

Het paradoxale van *sommige* paradoxen is een nare geur, een vieze smaak, de uitspraak valt uit de toon.

Daar komt een filosofisch vermoeden op: mijn beproeving betreft de tonale geur- en smaakverhouding tussen mijn woorden en die van de wereld die mij omgeeft. Zij is tweeledig:

- Ben ik weids genoeg in mijn horizon om in te gaan op de betekenis van de *wereld* om mij heen?
- Ben ik toegespitst genoeg om datgene wat zich om mij heen bevindt tot *mijzelf* toe te laten?

Beide beproevingen overkomen mij voortdurend:

- Mijn eigen behoeften bepalen wat ik voor me zie.
- Ik bespreek iets, maar dat gaat mijn manier van bespreken niet aan.
- Ik speel of een vraag mij raakt.
- Ik wil een tekst beheersen maar mij is van mijn beheersingswil niets bekend.
- Ik besef de ondoorgrondelijkheid van mijn woorden niet – en dus de geringheid van mijn eigen horizon.
- Ik schrik terug voor wat ik bedacht heb.
- Ik verlang naar een rozerood gekleurde toekomst en pers wat ik lees of zie daarin.
- Kan ik ernstig nemen waar een ander het over heeft?
- Ik schrijf academische verhandelingen over filosofen die hun afkeer van academische verhandelingen niet onder stoelen of banken steken.

Dat zou de beproeving zijn: is wat ik zeg pseudo, onecht, op valse toon gedebiteerd, mezelf uitsluitend, mezelf vrijpleitend?

Sommige lezers ruiken en proeven de bedorven lucht uit mijn geschriften wanneer mijn weidsheid en mijn toegespitstheid uit de toon vallen.

Nu zijn we thuis, dachten we. We nemen Nietzsches gedachte over dat de filosofie agonaal is en we beseffen dat het agon een strijd kan zijn tussen dichters, bij voorbeeld het agon tussen Homerus en Hesiodus!

De toetsing is dan of ik het in het duel met mijn filosofische tegenstander red, of ik in het debat niet het onderspit moet delven! De geur van wierook, de smaak van de overwinning!

Hier *begint* mijn beproeving.

Graag hoop ik op een transformatie van oorlog in een filosofisch duel.

En dan hoop ik tevens op een symmetrie van de macht, binnen een pluraliteit van agonistische krachten.

Zo verlang ik, via Nietzsche, naar een *agonale gemeenschap van lezers*, waarbij de ene opponent de andere niet probeert te vernietigen, maar hem in zijn waarde laat. (Vraag nu niet: welke waarde?).

Daar begint het:

- Ik *beschrijf* en *interpreteer* Nietzsches *agon*. Maar ben ik *zelf* agonistisch wanneer ik dat doe, of blijf ik zelf buiten spel in mijn academische toon? Wanneer ik over Nietzsches denken de vraag stel: *does it describe a worthwhile philosophical programme?* ten einde *to determine what is valuable*, in een *thesis* met een *topic*, dan geef ik een interpretatie van Nietzsche, maar kan ik meekomen in zijn *agon*? Kom ik maar in de buurt van zijn woordenhorizon? *Ben* ik niet de dorre wetenschapsbeoefenaar, de *Bildungsphilister* waar de gedachte aan het agonale zich tegen keert? Is het niet een vreemde toonloosheid waardoor ik zonder problemen een verhandeling kan schrijven over een filosofie die niets op heeft met verhandelingen?
Wat moet ik antwoorden op Heidegger die opmerkt: *Weder die Person Nietzsches noch auch sein "Werk" gehen uns an, sofern wir beides in seiner*

*Zusammengehörigkeit zum Gegenstand der historischen und psychologischen
Berichterstattung machen?*

- Het is raar. Ik schrijf (dus jij): *Socrates and Wissenschaft embody for Nietzsche all that went wrong with Greek and European culture in general*. Dat is niet verkeerd. Maar mijn toon? Kan ik geloven dat er iets mis is gegaan met Grieken of Europeanen? Met mijzelf? Kan ikzelf als antwoord daarop op een niet-Socratische manier schrijven, namelijk tonaal en geurig?
Hier weer zo'n nare vraag van Heidegger over de lucht rondom mijn schrijven dat altijd weer een bezigheid wordt, een manier van overleven.

Verhängnisvoll wäre nur, wenn wir, ohne die Entschiedenheit zum echten Fragen, uns mit Nietzsche lediglich "beschäftigten" und diese "Beschäftigung" etwa gar für eine denkende Auseinandersetzung mit Nietzsches einzigem Gedanken halten möchten. Die eindeutige Ablehnung aller Philosophie ist eine Haltung, die jederzeit Achtung verdient; denn sie enthält mehr an Philosophie, als sie selbst weiß. Die bloße, durch mancherlei Vorbehalte sich von Anfang an heraushaltende Spielerei mit philosophischen Gedanken zu Zwecken geistiger Unterhaltung oder Auffrischung ist verächtlich; denn sie weiß nicht, was im Gedankengang eines Denkers aufs Spiel gesetzt ist.

Op welke toon moet ik hier nu op antwoorden?

- Ik beschrijf en interpreteer Nietzsches *agon*. Kan ik Nietzsches oorlogszuchtige machtswil filosofisch verwerken? Ja, wanneer ik geloof dat hij een postmoderne pluralist is binnen een agonale gemeenschap, *a non-coercive community that accommodates the freedom of genius to break with established mores and create a new law or standard of evaluation, in a resolutely pluralistic account of community as the ideal context for geniuses to perform autonomous acts of creative legislation in the service of human perfectionism*. Kan ik deze boventoon volhouden? Altijd, maar er hangt een geur aan, waar ik snel een academische luchtverfrisser op moet loslaten.

Ik moet wegpoetsen dat Nietzsche het *agon* beperkt tot genieën onderling. De rest van het volk zijn de slaven die de genieën in stand mogen houden.

Diese setzen nicht etwa einen Prozess fort, sondern leben zeitlos-gleichzeitig, dank der Geschichte, die ein solches Zusammenwirken zulässt, sie leben als die Genialen-Republik, von der einmal Schopenhauer erzählt; ein Riese ruft dem anderen durch die öden Zwischenräume der Zeiten zu, und ungestört durch muthwilliges lärmendes Gezwerge, welches unter ihnen wegkriecht, setzt sich das hohe Geistergespräch fort. Die Aufgabe der Geschichte ist es, zwischen ihnen die Mittlerin zu sein und so immer wieder zur Erzeugung des Grossen Anlass zu geben und Kräfte zu verleihen.

- Dit kun je natuurlijk een agonale gemeenschap noemen. Of zijn wij als democraten allen zelfbenoemde genieën, die zich niet generen zich met Nietzsche op een lijn te plaatsen, terwijl Nietzsche van niets zo sterk overtuigd is als van de onmogelijkheid om de toon van zijn geschriften te beluisteren? Het is voor mij moeillijk om dat te erkennen: dat Nietzsche groot is en ik klein. *Heidegger* kon het opbrengen te zeggen: *Nietzsche hat mich kaputt gemacht*. Ben ik daartoe in staat?
- Ik kan nu wel hopen dat de slechte *Eris* van de oorlog wordt gesublimeerd tot de goede van het duel, maar dan moet ik wel een dissonant toelaten: zowel voor Hesiodus als voor Nietzsche (maar op totaal uiteenlopende manieren) is de kwade *Eris* onontkoombaar omdat de grootsheid van een 'held' of 'genie' (die hebben onderling niets met elkaar gemeen) naar haar aard zijn omgeving vernietigt en dus hybride is. *Je größer und erhabener aber ein griechischer Mensch ist, um so heller bricht aus ihm die ehrgeizige Flamme heraus, jeden verzehrend, der mit ihm auf gleicher Bahn läuft*. Van een onbegrensde agonale communicatiegemeenschap (eigenlijk is Nietzsche zo de voorloper van Habermas' eeuwige leutercommune) komt zo weinig terecht. Het geeft niet wanneer ik dat wegpoets, maar ik moet er dan op bedacht zijn dat mijn prosodie inmiddels parodie is geworden – wat ook weer een vorm van geestigheid is.

- Ik kan nu wel praten over het Griekse *agon*, maar is dat echt hetzelfde als een postmoderne pluralistische debatgemeenschap? Weet ik iets van *agon*, *eris* en *polemos*? Is mij iets bekend van de verhouding tussen mijn denken en twist, strijd, afgunst en oorlog? Kan mijn denken nog ontkomen aan een kwade reuk wanneer ik Heidegger hoor?

Seit Jacob Burckhardt und Nietzsches Auslegung des Griechentums haben wir gelernt, auf das "agonale Prinzip" zu achten und im "Wettkampf" einen wesentlichen "Antrieb" im "Leben" dieses Volkes zu erkennen. Die Frage muß aber gefragt werden, worin das Wesen des "Lebens" seinen Grund hat und von woher das Wesen des "Lebens" und des Menschen seine Bestimmung empfängt, so daß es sich "agonal" verhält. Das "Wettkämpferische" kann nur dort erwachen, wo zuvor und überhaupt das Streithafte als das Wesenhafte erfahren ist.

De nadruk ligt hier natuurlijk op het *ervaren*: hoe gemakkelijk kan ik een wedkamp aangaan in de hoop op het winnen van een 'debat'.

Hoe lastig is het om een *agon* binnen te treden dat je *eigen* agonie kan worden, waarin je *jezelf* moet verslaan.

- Uiteindelijk hoop ik natuurlijk Nietzsche los te maken van zijn voorloperschap van het nationaalsocialisme en hem in te lijven in de liberale democratie.

Kan ik daarin de prosodische dissonanten verhullen?

Ik schrijf: the Greeks were not out to exclude or subjugate other peoples. Zijn agon is, zo hoop ik, een equilibrium between more-or-less equal forces (blijkbaar geloof ik dat Adam Smith's invisible hand ook Nietzsche heeft beroerd).

Nietzsche spreekt van de onontkoombaarheid van oorlog, en van burgeroorlog, van de blutige Eifersucht von Stadt auf Stadt, von Partei auf Partei, diese mörderische Gier jener kleinen Kriege, der tigerartige Triumph auf dem Leichnam des erlegten Feindes.

Kon het agonale anders bestaan dan in enkele tussenpauzen tussen de altijd nodige oorlogen?

De staat, die nodig was voor het genie, leefde die niet van de oorlog?

So sei es denn ausgesprochen, dass der Krieg für den Staat eine ebensolche Nothwendigkeit ist, wie der Sklave für die Gesellschaft: und wer möchte sich diesen Erkenntnissen entziehen können, wenn er sich ehrlich nach den Gründen der unerreichten griechischen Kunstvollendung fragt?

Is een anti-oorloghouding niet een teken van een liberale gezindheid en dus *ungermanisch*?

Wat moeten wij *überhaupt* met Nietzsches germaanse toon en Duitserschap die alles zijn behalve onze liberale communicatiegemeenschap?

Ben ik in staat om ook maar een seconde ernstig te nemen wat Nietzsche zegt over de Grieken, hun oorlogen en hun slavernij? Is de gedachte dat de Grieken op welke manier dan ook voorbeeldig zijn niet een grote humanistische illusie?

- Hierboven sprak Nietzsche over de kwalijke geur die deels aan opvoeding, deels aan het bloed ligt. Hij verlangt naar *Zucht* en *Züchtung*. Kan ik dat anders begrijpen dan als het herstel via opvoeding *en* via genetische selectie? En wat dan nog? Ben ik in staat om me echt druk te maken over een eventueel racisme van Nietzsche of van welke filosoof ook, wanneer alles wat zij zeggen tevoren literair is en dus onschuldig? Ervaar ik daarbij iets anders dan een min of meer aangename kieteling die in onze economie geen andere betekenis heeft dan *dat*?
- Tot slot: wat koop ik voor filosofische interpretaties, agonaal of niet, geniaal of volks, voor democratische of antidemocratische ideologieën, wanneer intussen de wil tot macht als technologie voortraast en de wereld samen met het menszijn daarin onherkenbaar transformeert? Is mijn toon niet vals wanneer ik speel of de techniek niet bestaat en of het interpreteren in het kader van een humane *Bildung* rustig voort kan kabbelen?

Heeft Heidegger niet groot gelijk wanneer hij zegt dat *Jünger* de eerste (en misschien ook laatste) leerling is van Nietzsche – omdat hij op zijn eigen manier aan diens *toon* beantwoordde – en zag hoe de *Wirtschaftsgesamttverwaltung* uitmondt in de gestalte van de arbeider, die niets op heeft met interpretaties, maar begrippen ziet als *Arbeitsgrößen*?

EJ ist der einzige echte Nachfolger Nietzsches; seine Schriften machen die bisherige Schriftstellerei "über" Nietzsche wesenlos und überflüssig; denn J übernimmt den Willen zur Macht nicht als eine Lehrmeinung, die noch beredet und vielleicht ausgebessert werden soll. J sieht das Seiende mit kalten und scharfen Augen überall als Wille zur Macht. Nirgends zergliedert und beschreibt dieser denkende Krieger nur eine vorhandene geschichtliche "Situation"; sein Denken selbst ist eine Gestalt des Willens zur Macht.

Geen hedendaags geschrift over Nietzsche en al helemaal niet onze academische tijdschriftartikelen is in staat om diens horizon ook maar uit de verte te vermoeden. Er is maar een mogelijkheid voor jou en voor mij: proberen de reikwijdte van het woord wil tot macht tot ons zelf toe te laten, en niet te laten verzanden in een agon als literair-humanistisch gezelschapsspel voor academici.

Nietzsches angeblich "große" Wirkung ist diese Stickluft eines ausgesprochenen oder versteckten oder unbemerkten "Nietzscheanismus". Diese "Wirkung" wird noch einige Zeit die wissende Aneignung seiner Grunderfahrung verzögern. Und wer möchte leugnen, dass Manches in Nietzsches Art, sich zu äußern, diese "Wirkung" begünstigen mußte. Trotzdem bleibt das Eine die Not: das Wirkliche in der Wahrheit des geschichtlichen Augenblicks zu erfahren. Das bedeutet aber, Nietzsches metaphysische Grundstellung nicht als Lehrmeinung zu kennen, sondern das Wirkliche, wie es sich aus dieser Grundstellung und für sie eröffnet, zu sehen, um es zu bedenken.

Is wat ik hier zeg agonaal ten opzichte van mezelf? Die vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden.

Nietzsche brengt het agonale in verband met ostracisme. Is dat *filosofisch* agonaal? Is filosofisch ostracisme filosofie? Het ridderlijk duel laat zich niet gemakkelijk zo door regels omringen dat de oorlog buiten de deur wordt gehouden. Geweld hoort erbij en sijpelt door in het strijdperk.

Daar ligt een grote beproeving: hoeveel pijn kan ik verdragen tot de grenzen van mijn filosofische draagkracht bereikt zijn en ik overga tot openlijke geweldpleging?

Ik kan me voorstellen dat die grens voor ons beiden ligt bij de normen voor *Nietzsche-scholarship*. Wat daar niet aan voldoet, dat drijven we uit. Hoe zouden we het anders moeten doen, uit lijfsbehoud? Als *die* horizon werd opgeblazen, dan waren we er niet meer.

Misschien kunnen we *hier* voor het eerst de pijn van onze eigen prosodische dissonantie voelen. *Nietzsche* voldoet niet aan de normen voor *Nietzsche-scholarship*, *Heidegger* niet, *Jünger* niet – misschien zien we een moment de apathie van ons eigen academisch bestaan.

Die toonloosheid van ons zelf is betekenisvol.

Met vriendelijke groet, M.T.S.Wallenbeek.